

Warszawa, 15 grudnia 2006 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

RPO-546726-VII-708/06

00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan Zbigniew Ziobro
Minister Sprawiedliwości
Prokurator Generalny RP

Warszawa

Szanowny Panie Rzeczniku,

Do Rzecznika Praw Obywatelskich kierowane są skargi, których przedmiotem jest praktyka udzielania tymczasowo aresztowanym zezwoleń na widzenia z małoletnimi dziećmi, stosowana przez organy, do dyspozycji których pozostają. Prośby o takie widzenia składane są z reguły przez małżonków i opiekunów dzieci osób tymczasowo aresztowanych i uzasadniane niepokojem dzieci o sytuację i zdrowie rodzica, którego nagle przestały widywać i ich tęsknotą za nim. Wskazuje się w nich zazwyczaj, że ochrona zachwianego poczucia bezpieczeństwa dziecka jest konieczna, a jego zaburzenia emocjonalne nie są przeciwwskazaniem, lecz wskazaniem do odwiedzenia rodzica.

Organy, od decyzji których zależy udzielenie widzenia, różnie wyjaśniają przyczyny odmowy. Jednakże argumenty, którymi zazwyczaj usprawiedliwiają swoje działanie nie zasługują - w mojej ocenie - na uznanie.

Całkowicie nieracjonalne jest uzasadnianie odmowy widzenia z dzieckiem potrzebą zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania w sytuacji, gdy spotkanie z nim nie może odbyć się inaczej, niż w obecności małżonka aresztowanego, który ma zgodę na widzenie. Nietrafny jest też argument zagrożenia dobra dziecka. Do widzenia z aresztowanym dochodzi najczęściej z inicjatywy i w obecności drugiego z rodziców, który na codzień wykonuje władzę rodzicielską i ma obowiązek dbać, aby dobro to w żaden sposób nie było zagrożone; a zatem odpowiada za odpowiednie przygotowanie dziecka do spotkania.

Z tej perspektywy niezrozumiałe jest też zróżnicowane traktowanie dzieci skazanych i tymczasowo aresztowanych. Trudno zresztą znaleźć jakiegokolwiek racjonalne powody uzasadniające ograniczenia stosowane wobec tymczasowo aresztowanych w kwestii widzeń z dziećmi. Artykuł 87a Kkw jednoznacznie wyznacza kierunek rozstrzygnięć organów

wykonawczych w zakresie utrzymywania wszelkiego rodzaju kontaktów skazanych ze swymi dziećmi („§ 1. Wykonując karę wobec skazanych sprawujących stałą pieczę nad dzieckiem. do lat 15, uwzględnia się w szczególności potrzebę inicjowania, podtrzymywania i zacieśniania ich więzi uczuciowej z dziećmi...”). Nie ulega wątpliwości, że zasady te odnoszą się również do wszelkich widzeń z dziećmi, w tym odbywających się przy współudziale innej osoby sprawującej zastępczo pieczę nad dzieckiem, o ile podejmie się ona zabezpieczyć przygotowanie dziecka od strony psychologicznej do takiego spotkania. Warto podkreślić, że w przypadku dzieci małych lub niepełnosprawnych - których prawa wymagają ochrony ponadstandardowej - widzenia mogą być jedyną formą kontaktu.

Podstaw do ograniczenia prawa dzieciom osób tymczasowo aresztowanych do kontaktu z rodzicem nie daje także art. 214 § 1 Kkw, ani nawet art. 217 Kkw. Przeciwnie - analiza ich treści wskazuje, że widzenia osób tymczasowo aresztowanych z ich małoletnimi dziećmi nie powinny zależeć od uznania organów, do dyspozycji których pozostają aresztowani zwłaszcza że, jak już wspomniano, nie mogą odbywać się w inny sposób, niż wspólnie z widzeniami osób dorosłych, które wymagane przepisami zgody uzyskały.

Zakaz kontaktów rodzica z dziećmi jest możliwy jedynie w wyjątkowych przypadkach, np. wówczas, gdy rodzic dokonał przestępstwa przeciwko dziecku lub rodzime i wyłącznie na podstawie decyzji właściwego organu.

Takie stanowisko znajduje oparcie w normach ochrony praw dziecka uzgodnionych i przyjętych w prawie międzynarodowym. Normy te, zawarte w ratyfikowanych przez Polskę umowach międzynarodowych po wejściu w życie Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. weszły w skład polskiego porządku prawnego (art. 87 w zw. z art. 88 ust. 2 oraz art. 91 ust. 1 Konstytucji) i mogą być stosowane bezpośrednio. Sztandarowy charakter ma z pewnością art. 9 Konwencji o prawach dziecka (Dz.U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 ze zm.), który ustanowił standard obowiązków państwa w zakresie prawa dziecka do kontaktów z rodzicami. Zgodnie z tym artykułem :

- tylko kompetentne władze, podlegające nadzorowi sądowemu mogą zdecydować, zgodnie z obowiązującym prawem oraz stosowanym postępowaniem, o oddzieleniu dziecka od rodziców i to wyłącznie wówczas, gdy jest to konieczne ze względu na najlepiej pojęte interesy dziecka (ust. 1),
- w stosownym postępowaniu należy umożliwić uczestnictwo oraz wyrażenie opinii wszystkim zainteresowanym stronom (ust. 2),
- państwo szanuje prawo dziecka odseparowanego od jednego lub obojga rodziców do utrzymywania regularnych stosunków osobistych i bezpośrednich

kontaktów z obojgiem rodziców, z wyjątkiem przypadków, gdy jest to sprzeczne z najlepiej pojętym interesem dziecka (ust. 3),

- w przypadku odseparowania w wyniku działania państwa jednego lub obojga rodziców dziecka lub dziecka, państwo zapewni, na żądanie (rodzicom dziecka, dziecku lub - jeżeli będzie to właściwe - innemu członkowi rodziny) podanie istotnych informacji dotyczących miejsca pobytu nieobecnego członka rodziny, jeśli treść tej informacji nie przyniesie szkody dobru dziecka i zapewni, aby wniesienie takiej prośby nie pociągało żadnych ujemnych następstw dla osób, których dotyczy (ust. 4).

Z treści innych umów międzynarodowych wynika również, że tymczasowo aresztowani powinni oczekiwać ze strony władz publicznych wsparcia, nie zaś utrudnień w realizowaniu swego prawa do kontaktów z dzieckiem. Przykładowo, w świetle art. 23 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych „*Rodzina jest naturalną i podstawową komórką społeczeństwa i ma prawo do ochrony ze strony społeczeństwa i Państwa*” (Dz.U z 1977 Nr 38, poz. 167). Podobnie art. 10 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych przyznaje *Jak najszerszą ochroną i pomoc rodzinie jako naturalnej i podstawowej komórce społeczeństwa, w szczególności przy jej zakładaniu i w okresie trwania odpowiedzialności rodziny za opieką i wychowanie dzieci pozostających na jej utrzymaniu*” (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 169). Minimalny standard pomocy określonej w art.10 jest trudny do wyznaczenia, jednakże państwo składające sprawozdanie musi uwzględniać wytyczne Komitetu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych, a zatem przedkładać w szczególności informacje o środkach podejmowanych dla utrzymania, umocnienia i ochrony rodziny, zwłaszcza w zakresie odpowiedzialności za wychowanie dzieci.

Ważne postanowienia dotyczące zakresu, o którym mowa, zawiera również Konstytucja RP:

- art. 18 Konstytucji RP stanowi, że małżeństwo, rodzina, macierzyństwo i ojcostwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej,
- art. 47 Konstytucji gwarantuje każdemu prawo do ochrony prawnej życia rodzinnego,
- zgodnie z art. 48 ust. 2 Konstytucji ograniczenie lub pozbawienie praw rodzicielskich może nastąpić tylko w przypadkach określonych w ustawie i tylko na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu,

- art. 72 ust. 3 Konstytucji nałożył na organy władzy publicznej obowiązek wysłuchania i w miarę możliwości uwzględnienia zdania dziecka w toku ustalania praw dziecka.

Jest oczywiste, że rozwiązania zawarte w aktach niższego rzędu nie powinny być sprzeczne z zasadami konstytucyjnymi, a prawa konstytucyjne mogą być ograniczone wyłącznie przy zachowaniu rygorów określonych w art. 31 ust. 3 Konstytucji.

Warto również przywołać Europejskie Reguły Więzienne (rekomendacja Komitetu Ministrów Rady Europy Rec (2006)2 z 11.01.2006 r). Choć, jak wiadomo, nie mają one charakteru obowiązującego, to jednak powinny wpływać na interpretację obowiązującego prawa i wytyczać kierunek przyjmowanych rozwiązań. Z tego punktu widzenia Reguła 99 może stanowić wzór racjonalnego uregulowania problemu widzeń „więźniów śledczych”. Przyjęto w niej jako zasadę, że ich uprawnienie do widzeń i korespondencji ma być uregulowane w taki sam sposób, jak osób skazanych. Ograniczenie tego prawa traktowane jest jako wyjątek możliwy do zastosowania jedynie w stosunku do konkretnego tymczasowo aresztowanego i tylko przez określony czas.

Na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich z dnia 15 lipca 1987 r. (Dz.U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147) uprzejmie proszę Pana Ministra o podjęcie działań zmierzających do usunięcia wskazanych naruszeń praw dzieci i ich pozbawionych wolności rodziców. Proszę również o spowodowanie przekazania informacji o praktyce stosowanej w obszarach właściwości poszczególnych prokuratur i sądów apelacyjnych w kwestii widzeń osób tymczasowo aresztowanych z ich małoletnimi dziećmi.

Z poważaniem

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich

/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Notatka

dotycząca wystąpienia do Ministra Sprawiedliwości z dnia 15.12.2006 r.;
sygn. sprawy RPO-546726-VII-708/06.

Do Rzecznika Praw Obywatelskich wpływają skargi na odmowy udzielania tymczasowo aresztowanym widzeń z ich z małoletnimi dziećmi. Prośby o takie widzenia kierowane są zwykle małżonków i opiekunów dzieci osób tymczasowo aresztowanych i motywowane potrzebą ochrony zachwianego poczucia bezpieczeństwa dziecka z uwagi na tęsknotę za rodzicem.

Argumenty, za pomocą których organy prokuratury i sądy uzasadniają odmowy nie zasługują na uznanie. Niezrozumiałe jest też zróżnicowane traktowanie dzieci skazanych i tymczasowo aresztowanych. Zasady inicjowania, podtrzymywania i zacieśniania więzi uczuciowej z dziećmi (art. 87a Kkw) powinny odnosić się do wszelkich widzeń z dziećmi, w tym odbywających się przy współudziale osoby sprawującej zastępczo pieczę nad dzieckiem, o ile podejmie się ona zabezpieczyć przygotowanie dziecka od strony psychologicznej do takiego spotkania. Warto podkreślić, że w przypadku dzieci małych lub niepełnosprawnych - których prawa wymagają ochrony ponadstandardowej - widzenia mogą być jedyną formą kontaktu.

W ocenie Rzecznika zakaz kontaktów rodzica z dziećmi jest możliwy jedynie w wyjątkowych przypadkach, np. wówczas, gdy rodzic dokonał przestępstwa przeciwko dziecku lub rodzinie i wyłącznie na podstawie decyzji właściwego organu.

Takie stanowisko znajduje oparcie w normach ochrony praw dziecka przyjętych w prawie międzynarodowym, które weszły w skład polskiego porządku prawnego, w szczególności w art. 9 Konwencji o prawach dziecka. W świetle art. 23 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych oraz art. 10 ust.1 Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych tymczasowo aresztowani powinni oczekiwać ze strony władz publicznych wsparcia, nie zaś utrudnień w realizowaniu swego prawa do kontaktów z dzieckiem.

Jest też oczywiste, że określone w artykułach 18, 47, 48 ust.2 oraz 72 ust. 3 Konstytucji RP prawa mogą być ograniczone wyłącznie przy zachowaniu rygorów określonych w art. 31 ust. 3 Konstytucji, zaś rozwiązania przyjęte w aktach niższego rzędu nie mogą być sprzeczne z normami konstytucyjnymi.

Reguła 99 Europejskich Reguł Więziennych (Rec (2006)2 z 11.01.2006 r.) może stanowić wzór racjonalnego uregulowania problemu widzeń „więźniów śledczych”. Przyjęto w niej jako zasadę, że ich uprawnienie do widzeń i korespondencji ma być uregulowane w taki sam sposób, jak osób skazanych. Ograniczenie tego prawa traktowane jest jako wyjątek możliwy do zastosowania jedynie w stosunku do konkretnego tymczasowo aresztowanego i tylko przez określony czas.

Z tych względów Rzecznik wystąpił do Ministra o podjęcie działań zmierzających do usunięcia wskazanych naruszeń praw dzieci i ich pozbawionych wolności rodziców oraz o spowodowanie przekazania informacji o praktyce stosowanej w kwestii widzeń w obszarach właściwości poszczególnych prokuratur i sądów